

Amikor Márai Sándor *Szindbád hazamegy* című regénye 1940-ben megjelent, Krúdy kultuszának második hullámát indította el, hiszen olyan figurát választott hőséül, aki már életében is legendás volt. A regény nem csupán tisztelgés a hét éve halott író előtt, de a magyar próza hagyományainak folytatása és megújítása is, hiszen Krúdy figuráján és életművén kívül Jókai regényeire is utal a narrátor, méghozzá kiemelt pozícióban: a történet végén Szindbád ágya mellett Jókai regénye, *A tenger-szemű hölgy* található, mely a folytonosságot demonstrálja Jókai, Krúdy és Márai között. A Márai-regény azonban nem egyszerűen továbbírja az örökölt hagyományt, hanem érzékelteti a tőle való távolságot is, rákérdez, olykor pedig ironikusan viszonyul hozzá.

Márai 1940-re már befutott író volt, a háta mögött számos könyvvel (többek között az *Egy polgár vallomásaival* vagy az *Eszter hagyatékával*), továbbá novellái és újságcikkei által is ismert és népszerű volt „különösen a városlakó és szabadelvű középosztály körében”.¹ Fiatal éveiben az avantgárdal kísérletezett, de aztán ő is éppúgy kiábrándult belőle, mint oly sokan Európa-szerte, akik hozzá hasonlóan a megőrzésben, a visszatekintésben találták meg írói feladatukat. Márai számára Krúdy és Kosztolányi voltak az igazi alkotók, saját hivatásának pedig azt tekintette, hogy megtartsa örökségüket és egyáltalán a polgári kultúra örökségét, mindazzal szemben, amiben a terjedő barbárság jegyeit látta. A harmincas évek termékeny írói korszakának kiemelkedő alkotása ez a különös mű, amely Krúdy életműve és alakja előtt tisztelgett.

Márai íróvá válásában „nem csekély a Krúdy-olvasás jelentősége, mivel a Krúdy-regény Márai számára a 20. századi epika korszerű és időszerű epikájaként konstituálódott”.² Naplójában is sokat hivatkozott rá, és még élete vége felé is rendszeresen olvasta. Krúdy műveinek a lényegét abban az atmoszférában látta, mely egyfajta sohasem volt múltba vesző, korszerűtlen ellenvilágot képviselt a sivár jelennel szemben. Az életmű a régi Magyarorszáig végjátékát jelentette Márai számára, Krúdy pedig az írók íróját, akinek lényegi vonása a magány. Nekrológjában azt állította, hogy élete kitüntetett pillanatai közé sorolja azt a pár órát, amit Krúdy társaságában tölthetett, és kijelentette: „Egyszer meg akarom írni, amit tudok és sejtek felőle. Ezt meg is ígértem neki, s ő szavamat vette...”³

Deczki Sarolta 57

MILYEN LEHET NÉGY DECI?

Márai Sándor:

Szindbád hazamegy

A regény főhőse az a Szindbád, aki az *Ezeregyéjszaka* hajósából lett Krúdy novelláinak a hőse.⁴ Ebbéli minőségében pedig Kosztolányi Esti Kornéljához hasonlatos, aki szintén bonyolult viszonyban van az íróval; alteregó is, meg nem is, fikció is, meg valóság is. Márai regénye pedig ezt a már
 58 amúgy is bonyolult figurát teszi meg főhősnek, akinek a személyében immár a következő identitások egyesülnek: **1**, a mesék hajósa, **2**, Krúdy novelláinak a hőse, **3**, Krúdy személye maga, ahogyan ő maga írta bele magát a novellákba, **4**, Krúdy novelláinak a hőse Márai ábrázolásában, **5**, Krúdy személye maga, ahogyan Márai írja bele őt Szindbád figurájába, **6**, Márai saját maga, ahogyan beleírja magát **a**, Szindbád, **b**, a Szindbádba írt Krúdy figurájába – mindebbe pedig belekeverednek a kultusz elemei is. A dolgot természetesen tovább bonyolítja, hogy a különböző lehetőségek egyáltalán nem zárják ki egymást, hanem a regényben mindegyik kapcsolatban van mindegyikkel. Olyan, bonyolult identitás-konfigurációról van tehát szó, melyben az elvi lehetőségek száma a fenti képlet szerint meglehetősen sok.

De nem csupán logikai játékról van szó, hanem annál jóval többről. Az identitás-konfigurációk ugyanis történeteket, stílusokat, kérdéseket játszatnak egymásba, vagy éppen játszanak ki egymás ellen, számos jelentésréteget hozva létre a regényben. Ezek a rétegek nem különíthetők el egymástól teljesen, nem tudunk a szövegben teljes biztonsággal rámutatni arra, hogy melyik hang Krúdyé, melyik Szindbádé, melyik Máraié. Ezek a szólamok együttesen vannak jelen, és többféle olvasatot tesznek lehetővé. Szerkezetileg tehát polifón regényről van szó, a szerkezet elemei minőségének tekintetében pedig az értelmezők többféle megoldást emlegetnek. Szigeti Lajos Sándor palimpszeszt jellegűnek tartja, Balassa Péter metaregénynek, Angyalosi Gergely a *pastiche*⁵ alakzata segítségével értelmezi, Czetter Ibolya a „szemfényvesztés regényének” nevezi, Fried István a regény intertextuális vonatkozásait emeli ki, Szegedy-Maszák Mihály szerint pedig a *Szindbád hazamegy* „regényszerű írásmóddal álcázott önértelmezés”, valamint „szokatlan műfajtvözet”.⁶ (Ezek a meghatározás-kísérletek természetesen nem zárják ki egymást.) Nem példa nélküli (bár nem is túl gyakori) jelenség a magyar irodalomban a hasonló vállalkozás; Balassa Péter Krúdytól az *Ady Endre éjszakáit*, Mikszáth *Jókaiját*, Esterházy Ottlik-grafikáit és a *Csáth Géza fantasztikus életét* említi,⁷ s ide sorolhatjuk szintén Esterházytól az *Estit* is.⁸ Márai regénye azért egyedülálló mégis Szegedy-Maszák szerint, mert „egy másik író világának olyan tökéletes ismeretéről tesz tanúbizonyságot, melyhez foghatót e sorok írója nem ismer”.⁹

Ahogyan Angyalosi írja, a *pastiche* esetében két kód összejátsztatásáról van szó,¹⁰ jelen esetben az elbeszélés látszólagos referense Szindbád, az ő utolsó napja, ám a második, igazi referens Krúdy maga. „Az első számú kód tehát a Szindbád-novellák nyelvi világa, ezt veszi át módosítva-transzformálva Márai, s hozza létre ezzel a második számú kódot, saját Krúdy-

interpretációját.”¹¹ Majd hozzáteszi, hogy ez a játék bizonytalanná teszi, hogy ki a szövegek beszélője, s óhatatlanul felveti a szerzőség kérdését. Ami egybevág Szegedy-Maszák felvetésével, mely szerint itt írói önértelmezésről is szó van, vagy leginkább arról van szó, vagyis Márai Szindbád-Krúdy figuráján keresztül próbálja értelmezni saját magát, saját írói hivatását, sőt, saját helyét a világban. 59

Márai technikailag tökéletesen utánozza a Szindbád-novellák nyelvét, de a Márai-féle mondat úgy ismétli meg, rekontstruálja a Krúdy-mondatot és a Krúdy-atmoszférát, hogy közben rá is mutat az ismétlés tényére, távolságot teremt vele szemben. Mindeközben mesteri utánpótlást hoz létre, és az olvasó biztos lehet benne, hogy ha mégis tökéletes fedés a kettő között, akkor ennek oka nem az író fogyatéka. Ódon, szokatlan hangzású szavakkal próbálja meg visszaadni Szindbád archaikus világának a hangulatát:¹² nemtő (44), kürtőkalap (45), famulus (36), purzicsándohány (23), karmonádli (16) sárga everlasting cipő (30), podagrás (31), úriszoba (73), ágyneműek (91), stucni (111), és még hosszan sorolhatnánk a példákat.¹³ Márai a névadással is stílusbravúrt hajt végre, és kiaknázza a nevek hangulati erejét és stílusértékét, mint például a Fitos Murcika, a Várdali, az Oroszlán, az Ilondi, az Elemér, az Ede nevek. Hasonlóképpen a számos kocsmá és fogadó neve is, mint a Medve, az Arany Ökör, az Ezüst Kacsa, a debreceni Bika, a Kispiszkos. Márai utánozza továbbá Krúdy mondat szerkesztését, például a hosszú-hosszú oldalakon ismétlődő „írt, mert...” fordulattal, vagy a „hol volt...”, „hová lett...” kezdetű mondatokkal. Képzalkotási módjában is elődje stílusához idomul, és ő is „az erőteljes stílushatás megteremtésére tör”,¹⁴ mint a következő fordulatokban: kékselyem ábránd (23), rózsaszín zavarban (15), füstszínnű jelen (48).¹⁵

A regény cselekménye röviden összefoglalható: Szindbád felébred óbudai lakásában, felöltözik, majd vált pár szót a feleségével. Az asszony elmondja neki, hogy kikapcsolták a villanyt a lakásban, a gyerekek pedig vizsgaruhát kell venni: „pénzt kellene szerezni” (10). Szindbád megígéri, hogy intézkedik, s azt is, hogy vacsorára hazatér. Az asszony meglepett és boldog sikoltással fogadja a hírt, a férfi pedig nekiindul a városnak. Váratlanul meglát egy bérkocsit a Medve kávéház előtt, s hamar kiderül, hogy a kocsis is régi jó ismerőse. Innentől kezdve ezzel a kocsival járja be Budapestet, el-elidőzve egy-egy helyszínen: a fürdőben, a Chicago kávéházban és a London szálló vendéglőjében. A kávéházban cikket ír, amiért megkapja azt a hatvan pengőt, amelyre feltétlen szüksége lett volna a családnak, ezt azonban a nap végén ki kell fizetnie a kocsisnak. Szindbád végül csak hajnalra ér haza, lefekszik aludni, s többé már nem ébred fel.

Új Forrás 2019/2 – Decski Sarolta: Milyen lehet négy deci?
Márai Sándor: Szindbád hazamegy

A regénybeli Szindbád olyan utat jár be Budapesten, amit a Krúdy-féle Szindbád is bejárhatott volna, vagy akár maga a legendák Krúdyja; vagyis a nap története Krúdy-szövegekből és a Krúdy-legendából van összegyűrve.

60 Az „utánzásnak” két szintje van: tematikus és stílári. Az előbbihez tartozik a Krúdyra jellemző helyszínek, attitűdök, szereplők, kocsmák, ételek, életmozzanatok, a városra való reflexiók, a nőkkel és az élettel kapcsolatos eszmefuttatások, szokások megformálása, az utóbbi pedig a nyelv szintjén van jelen, a jellegzetes Krúdy-mondat, szófűzés, szóhasználat, asszociációs technika imitációjában. A két szint természetesen összefonódik, hiszen például a Krúdy-féle gasztronómiát is csak Krúdy nyelvéen lehet megfogalmazni, mint ahogyan az „életbölcseiségeknek” is megvan a maguk sajátos és jellemző szerkesztésük, stílusuk.

A Krúdyt övező legendák és mítoszok egyik legjellegzetesebb témája az evés és az ivás. Ha valaki soha egy sort sem olvasott az írótól, akkor a legvalószínűbben ez az, ami eszébe juthat róla (amiben nem csekély szerepe van a Huszárik-filmnek). Az étkezés és az ivás ebben az univerzumban szentség és valóságos vallásos szertartás, mely nem a profán időben zajlik, hanem kizökkenve ebből, s hasonlóképpen, e tevékenységek tere is különleges, szakrális tér. Szent idő és tér az, amelyben Szindbád a cupákat rágszálja le a velőscsontról, és élesen elkülönül a profán külvilágtól. A vendéglő, a kocsmá és a kávéház menedéket, otthont jelent, bensőséges, sajátos atmoszférájú tér ez, melynek a külvilágtól való elkülönülését az is jelzi, hogy „a kocsmá meleg és otthonosnak tűnő zárt világába kívülről belépő látogatók, vendégek általában az őszből, s még gyakrabban a télből érkeznek ide. A havazás minden esetben a külső világ metaforája...”¹⁶ Hasonlóképpen látja Fried István is: „a kocsmá térídeje a megbízhatóság, az ismerősség, a kiszámíthatóság képzetét keltette”.¹⁷ A regényben pedig maga a kétfogatú is hasonló jelentéssel és jelentősséggel bír, hiszen egyrészt ódivatú közlekedési eszköz, másrészt az utazónak nem kell megosztania idegenekkel a teret. Amikor reggel Szindbád beszállt a kocsiba, igen jól érezte magát, és „még mindig remélte a szíve mélyén, hogy a kocsis és a lovak egy napon túlhaladnak az úti célon, s valahol vidéken állanak meg egy ház előtt, ahol a boldogság lakik!” (24)

A külvilág ugyanis a modern, rohanó Budapest, ahol már semmi sem olyan, mint régen volt, Szindbád világa pedig a „régí Magyarország”, egy „másík Magyarország”, mely pár kitüntetett helyszínen kívül már csak néhány ember emlékezetében él. Szindbád asztalánál tehát a múlt van jelen, ráadásul egy költött múlt, egy sohasem-volt múlt, az étkezés szertartása pedig ezt a régi világot idézi fel a kocsmá vagy vendéglő „templomának” szakrális terében és idejében. Ami Proustnál a híres madeleine-sütemény, mely elindítja az emlékezet múltba vesző láncolatát, az Szindbád esetében a főtt marhahús, melynek gőzén és illatán keresztül egy régi, „igazi” világ dereng fel, mely

egyrészt az irodalom „hőskorához” kapcsolódik, másrészt pedig a modernitástól érintetlen, régi (álom)világhoz. A kocsmá, a vendéglő és a kávéház: templom, az étel és ital: áldozat, az evés és ivás: szertartás, ünnep – vagyis a testi, animális létezés szakrális dimenzióba kerül, az anyagi kultúra megemelődik, és átlép a spirituális szférába. Ahogyan a regényben is 61 olvashatjuk: „Igen, az ebéd ünnep volt, háromfelvonásos áhítatos színjátéka az életnek, a leves, a hús és a tészta oly vaskövetkezetességgel követték egymást a magyar asztalon, mintha divat, újkori felfogások, az étkezés szokásainak korszerű változása soha nem tudná felborítani a magyar étkezőasztalok házirendjét. [...] Csak ebéd közben békült meg önmagával és sorsával valamennyire a magyar. [...] Olyan mozdulatokkal ült le az ebédlőasztalhoz, minden magyar, mintha valamilyen ősi rítus gyakorlatának kiviteléhez kezdene most, mintha táltos lenne s szóval, ígével, kézzel és szájjal pogány áldozásba kezdene.” (98)

A regényben Szindbád három olyan térbe lép be, mely afféle időkapuként is működik. Az első állomás a „régii török fürdő”, melyet „még nem bontott meg a kor csákánya” (27), ahol már a szagok is ismerősek. Az évszázados boltívek alatt „elmosódott a forró ködben Nyugat és Kelet, kissé összeolvadt minden a gőzölgő párákban, ami ízlésben, múltban és emléken elválasztotta a két világtáj lakosainak lelkét” (31). Mintha valamilyen boszorkánykonyhában járna az ember, ahol a föld alól feltörő vizek varázslatot művelnek a lélekkel, és fel-emelik az égi szférákba. Ide Szindbád már Artúrral, a mesélővel együtt tér be, a kocsisnak pedig meghagyja, hogy világos serrel „igya józanra” magát. A fürdő (csakúgy, mint a kocsmá vagy a vendéglő) a test gondozásának a helyszíne; a szellem és a lélek akkor képes nagy tetekre, ha a test jól karban van tartva.

Szindbád is csakhamar bölcsekedni kezd, és két fontos megálapítást tesz a magyar emberről (pontosabban a magyar férfiről). Az egyik: „a férfi akkor szép, ha kövér” – idézi fel egy józsefvárosi kesztyűsné mondását, mellyel maga is mélységesen egyetért, hiszen a komoly magyar férfinek a megfelelő korban megfelelő méretű hassal kell rendelkeznie. A sovány férfi szelbélt, és nem ért az élet „komoly” dolgaihoz. A fürdőben „keszeg lábakon” hordozták a „reménytelen” és „magános” férfiak „hegyes pókhasukat”, ami a narrátort régi disznótorokra, „gyúrt tészták örömeire” emlékezteti. Szindbád maga ugyan nem hajlamos a hízásra, de „arra természetesen vigyázott, hogy a méltósághoz és emberi ranghoz szükséges kappanháját, kellemesen domborodó pocakot a férfiúi korban ő is megszerezze” (34).

Szindbád másik nagy bölcsessége, „titka” egy vulgárközgazdasági megálapítás. A derék hajós harmincöt év megfigyelései és tapasztalatai után arra jutott ugyanis, hogy „a titok, melytől a haza szenved, annyi, hogy

Új Forrás 2019/2 – Decski Sarolta: Milyen lehet négy deci?
Márai Sándor: Szindbád hazamegy

Magyarországon minden jóra való embernek örökké hiányzik az a négyszázötven pengő havonta, melyet vagy az elvált feleségének köteles fizetni nőtartás címén, vagy új szerelmének óhajtana elsején átnyújtani...” (38).

A titok megértéséhez tudnunk kell, hogy az elbeszélés abban az időben játszódik, amikor a mai napig népszerű sláger szerint „havi kétszáz fixszel / az ember könnyen viccel”, valamint élt akkoriban egy költő, akinek „havi kétszáz sose telt”. Egy pengő durván ezer forintnak felel meg ma, vagyis nem kis pénz az igényel Szindbád csak a magyar férfi szerelmi életére – hiszen a „jóra való ember” természetszerűleg férfi. Figyelemre-méltó, hogy mindkét „életbölcseesség” kizárólag a magyar férfiakra vonatkozik, a nők csupán feleségként, szeretőként jöhetnek szóba – ugyanakkor az is világos, hogy mindkét sommásnak tűnő bölcseesség ironikusan olvasandó.

A fürdőben az irodalmi világ is megidéződik a gőzben, hiszen számos szerkesztő, szerző és kritikus is látogatja vagy látogatta valaha az intézményt, például Bródy Sándor is ott üldögélt egykor órákon át. Szindbádnak persze megvan a véleménye a modern újságírásról is: szerinte ez utolsó komoly ember a sajtóban az a Hoitsy Pál volt, aki még geopolitikával is foglalkozott. Hozzáteszi, hogy ő ugyan nem tudja, mi az a geopolitika, de biztos komolyabb és hazafiasabb dolog, mint „Fitos Murcika válásának hiteles története” (37). A dögönyöző pedig afelől tájékoztatja, hogy már nem járnak költők a fürdőbe, csak egy, „a másik, rendes világból” (41).

A fürdővel kapcsolatban jelenik meg először a regényben a „keleti” jelző, mely aztán többször előfordul, s egy életforma, gondolkodásmód, világkép kapcsolódik hozzá. A keleti azt jelenti a regényben, hogy lassú, paszszív, meditatív, úri, méltóságteljes, konzervatív, nyugodt, előkelő, régi. Ellenfogalom ez a jelző, ám nem feltétlenül a nyugatival áll szemben, hanem mindennel, ami „mai”, az egész mai modern világgal, mai Magyarországgal. A regényben világosan kiderül, hogy Szindbád régi Magyarországa a Kelet-hez tartozik, hiszen hiába ragyog Budapest a Duna partján „mint egy napkeleti ünnepség” Kelet és Nyugat határvonalán, Szindbád szerint a magyar ember szívében mégis vidéki marad – vagyis keleti. A keletiség a vidékiséget is jelenti a fővárosi, modern, nyugati világgal szemben; a lassú, mozdulatlan, évszázados szokások által uralt életet. A keletiségnek egyébként is különös jelentése volt a maga korának kontextusában, a „kelet” és a „nyugat” egy nemzedékkel előbb Ady Endre költői szótárának is erős jelentésű fogalmai voltak.

A fürdő után a következő állomás a Chicago kávéház. Ide némi toka-szalonnával felszerelve érkezik a hajós, hogy meg is tudjon reggelizni. A kávéház szintén a múlt helyszíne, a „hőskoré”, ahol már kora reggel pezsgő élet zajlott, és Szindbád megidézi az egykor ott alkotó költőket. Zoltánt, az „elátkozott költőt” [Somlyó Zoltánt], aki „nagyszabású vállalkozást” épített

pénztelenségére, nyomorára; Didét [Kosztolányit], aki „verset írt, zöld tintával” (47). Láttá lelki szemeivel az egész letűnt irodalmi világot, „mikor még igazi volt” (48), *mikor még* tisztelték a „magyar betűt”, mint az Oltáriszentséget, *mikor még* ideggel, szenvedéllyel, áldozattal és szenvedéssel írtak az írók, *mikor még* az irodalom szent volt, és a haza is szent volt, 63 mint Dosztojevskijnek Oroszország. Ennek az irodalmi szellemidézésnek a kulcsszavai: „hová lett...?”, „hol van...?”, „mikor még”. S mivel valóban szellemidezésről van szó, keveredik a valóság és a fikció, a tény és a legenda, például Ady Endrét is látták a múlt héten az Ezüst kacsában, „amint borosan vitatkozott a kocsmárossal” (50), s akár még az is megeshet, hogy Lovik Károly betoppan az ajtón. Nagyszabású múltidezés színhelye a kávéház, ahol sorra felbukkannak az egykori „ködlovagok és árnyalakok, a magyar lélek e kísérteties vándorlegényei” (53). Szindbád és Ede, a főpincér sorra veszik a régi írókat, majd a nosztalgizáló enumeráció végkicsengése az, hogy Osvát halála után vége az irodalomnak, kivésztek az írók a városból. Ede még mindenkit személyesen ismert, és neki magának is szívügye volt az irodalom. De már a löverseny sem a régi, a fiatalok pedig sportolni járnak, „állítólag egészséges, gyanús dolgokat művelnek” (57), holott egy költő számára az egyetlen egészséges dolog az irodalom és a kávéház: így a főpincér verdiktje.

Szindbád közben szertartásosan megreggelizik, némi szilvapálinkával leöblítve a tokaszalonnát, majd éppily szertartásossággal nekikezd írni, hogy megkeresse a háztartásba a hiányzó hatvan pengőt. A narrátor valósággal szakrális magaslatokba emeli az alkotás folyamatát: huszonnyolc oldalon keresztül részletezi, hogy miért ír a hajós. A folyton ismétlődő „írt, mert...” formulával kezdődő mondatokból álló bekezdésekben bomlik ki Szindbád ars poeticája, mely életérzés és világkép is egyben, és központjában a „rég Magyarországnak” áll. Voltaképpen ez a „rég Magyarországnak” a regény főszereplője, hiszen Szindbád maga is ennek az országnak a hűséges polgára, és minden egyes megnyilvánulásában, tevékenységében, és szentenciájában ez a „rég Magyarországnak” van jelen.

Szindbád tehát írt, mert „néha egyfajta hangot hallott” (60), és neki le kellett jegyeznie mindent, amit ez a hang mondott neki, márpedig „a hang megmondott mindent”. Ez a hang mesélte el neki a rég Magyarországnak a maga érzékiségében: a Duna áramlásában, a folyók szagában, feketeterigók csiripelésében, vagyis a világot a maga szenzuális teljességében, figyelve minden, mégoly apró részletre is. Impresszionista mikroleírásokban jelenik meg ez a világ, kaotikusan, ám mégis így alkot mitologikus egészet. Szindbád lecsukja a szemét, lát mindent, és legfőképpen érti a „magyar bánatot”. Merthogy meglátása és felfogása szerint „ez az ország szívében szomorú [...]

Új Forrás 2019/2 – Decski Sarolta: Milyen lehet négy deci? Márai Sándor: Szindbád hazamegy

Volt itt valami, varázslat és fertőzés, idegbaj és áhítat, méltóság és nemeség...” (68).

Valóságos nemzetkarakterológiát olvashatunk oldalakon keresztül arról, hogy „mi a magyar?”¹⁸ A magyar olyan, mint Don Quijote. 64 Az öreg magyar életmódja tekintélyes és szerény. A magyar különös, hallgatag nép, de tudott szertelen és duhaj lenni. Tudott álmodni, és magányos volt. Továbbá „szívében vidéki ember maradt” (71), idegen tőle a modern nagyváros, és hosszas leírást kap az olvasó arról is, hogy milyen vidéki házban érzi igazán jól magát a magyar. Aki vidéki. És szomorú. Szindbád nemzetkarakterológiájában a „magyar” tulajdonságait erősen leszűkíti azokra, melyek számára tetszetősek, noha maga is tisztában van vele, hogy ez a „magyar” a régmúlthoz tartozik. Az olvasónak azonban csakhamar az a benyomása támadhat, hogy a narrátor a túlzás retorikai eszközével él, és paródiáról van szó.

Miután Szindbád befejezte az írást (melyben négy oldalon keresztül részletezi, hogy valaki megevett egy halat), felhajtja a maradék szilvapálinkát, és kiadja az ukázt a kocsisnak, hogy hajtson a Londonba. Ez a vendéglő Szindbád útjának harmadik állomása, egyszersmind a nagy finálé helyszíne is, ebbéli minőségében pedig a gőzfürdő-jelenettel együtt keretet adnak a napnak. Hiszen a vendéglőbe belépve a hajós orrát „valamilyen megnemesedett gőzfürdőszag” (90) csapja meg (ami visszautal a nap kezdetére), s ez az a helyszín, ahol a komoly, magyar férfiak megnövesztik azt a hasat, amelyet a narrátor már a reggeli helyszínen oly gondosan leírt. A London szállónak van továbbá egy fontos attribútuma, mely a későbbiek számára bír jelentőséggel: ide járnak az öngyilkosok meghalni.

Itt fogyasztja el a hajós utolsó ebédjét, melynek leírása tökéletesen imitálja a híres Krúdy-féle étkezéseket. Csavar a narrációban, hogy ezek a leírások, szófordulatok Krúdynál is úgy ismétlődnek, mintha eposzi kellékek lennének.¹⁹ Zsíros, főtt marhahús nélkül nincs ebéd, „valódi, keményfából készült fogpiszkálót” használnak, a vendég kevergeti a forró levest, a pincér lélegzetviasszafojtva várja a rendelést, a Márai-féle narráció pedig megismétli ezeket, ám ennek során már karikírozza, önmaga paródiájába hajtja a Krúdy-szöveget az egyes mozzanatok jelentőségének túlságos hangsúlyozásával.

Amikor Szindbád belép a vendéglőbe, mindenkit csendes izgalom fog el. A főpincér komolyan és figyelmesen áll előtte az étlappal. Elárad a bűvölet varázsa az étteremben. Az éthordó felszisszen, amikor a főpincér falslevest ajánl, aki rögvést el is szégyelli magát, majd boldogan siet el a rendeléssel. Szindbád méltatlankodik, hogy nincs rakott krumpli az étlapon, majd a bor miatt dohog, hogy már azt sem lehet Pesten rendeset kapni. Aztán amikor megkóstolja, „még az idegenek is átéreztek a teremben e pillanat fontosságát”, és mindenki megkönnyebbül, még a nap is felragyog, amikor a hajós

kinyilatkoztatja, hogy iható a bor. A csúcspont az, amikor Szindbád megkérdezi: „milyen lehet négy deci?” (112), s erre mindenki elnémul, mintha az élet nagy kérdését tette volna fel. Abban igaza van Balassa Péternek,²⁰ hogy a magyar borkultúrában nincs ilyen mértékegység, holott a bor-szóda arányok tekintetében számos variáció megtalálható benne – és ezt 65 aligha tudhatta bárki jobban Krúdy Gyulánál.²¹ A négy deci emlegetése tehát tradíciótörés, mégpedig egy ilyen komoly és szent tradíció megtörése, egyszersmind fricska Krúdy felé. A narráció szintjén pedig arról van szó, hogy a narrátor egy pillanatra kiléptette Szindbád (vagy a Szindbádba írt önmaga) figuráját a Krúdyéból, távolságot hozva létre tőle és az általa képviselt hagyománytól.

Mindezzel együtt a jelenet mégis paródiának hat, hiszen az olvasónak az lehet a benyomása, hogy jócskán el van túlozva a kérdés jelentősége (már ha van jelentősége egyáltalán). A kérdés elhangzása után pedig a hallgatás következik, amikor Szindbád elmerül a nirvána világába, mindenki lábujjhegyen jár, majd amikor a hajós visszatér ebbe a világba, ismét „nagy igazságot” nyilatkoztat ki: „a halottnak nincs dohánya”, amit Várdali, a segédszerkesztő rögvest fel is írt a kézelője szegélyére. A Szindbádot körülvevő túlzott tisztelet komikus hatást eredményez, s a túlzás retorikai eszköze parodisztikussá teszi az egész figurát, miliójével, a „régi Magyarországgal” egyetemben.

Mint ahogyan egy idő után karikatúraszerűvé válik a folyton ismételt „komoly, magyar férfi” képe és leírása is, és az olvasónak egy idő után az lesz a benyomása, hogy ez a „komoly, magyar férfi” valójában egy nárcisztikus, élehetetlen, kövér, lusta, haspók, maradi figura, aki a saját tehetetlenségéből próbál meg erényt csinálni. A szindbádi férfikép párdarabjai pedig a nők, akiknek más dolguk sincs, mint a férfiak kedvére tenni. A női bölcsesség a hajós szerint abban rejlik, hogy megérti és kiszolgálja a férfit. Máskülönben a nőkkel kapcsolatban leggyakrabban előforduló szó a „hazugság”, ami már csak azért is méltánytalan, mert Szindbád (a Krúdy-féle) maga is nagyon sokszor csapta be a nőket, jelen esetben (a Márai-féle) a saját feleségét, akitől vacsorát rendelt, és mégsem ment haza, ellenben elmulatta azt a pénzt, amire szüksége lett volna a családnak.

Háromszor hangzik el, hogy haza kellene már menni, mire Szindbád tényleg szólítja a kocsist, aki már abban reménykedett, hogy hátha ez az út is „háromnapos” lesz, mint a régi szép időkben. Szindbád halkan lefeküdt az ágyába, és „mosolygott, mert tudta, hogy idejében kell elmenni a világból, melyhez nincs már igazi közünk. Így mosolygott és utazott a hajós, mert végre hazament. A gyertya csonkig égett s utolsó lobbanásával még megvilágította Szindbád arcát. Most bölcs volt a csukott szemű arc, közömbös és szigorú. Csak Keleten tudnak ilyen közömbösen és méltóságteljesen nézni az

Új Forrás 2019/2 – Decski Sarolta: Milyen lehet négy deci?
Márai Sándor: Szindbád hazamegy

urak, mikor vége van valaminek” (125). Szindbád meghalt, és keleti úrként halt meg, mert már nem volt semmi köze a modern (nyugati) világhoz, de utoljára még bejárta kedves városát és búcsút vett tőle, az Óbudától Óbudáig tartó egész napos utazás során.

66 A halott hajós ágyán egy Jókai-könyv (*A tengerszemű hölgy*) hever, amit még hajnalban fellapozott. Vagyis még halálos ágyán is legszentebb ügye foglalkoztatta: a magyar irodalom. Mint ahogyan voltaképpen egész napját is ennek az ügynek szentelte, ez foglalkoztatta a fürdőben, a kávéházban, a vendéglőben. Ahogyan Balassa írja: „az utazás, illetve a »hazamenetel« a halál napja, ami egyben irodalom az irodalomról. A könyv története metatörténet.”²² Az utazás és a halál tétje ennyiben maga az irodalom, az írás lehetősége ebben a hazában. Kanti módon megfogalmazva: hogyan lehetséges Magyarországon irodalmat művelni? S ez már nem csak Szindbád kérdése, s nem is csak Krúdyé, hanem Máraié is. A kérdésre pedig az élettörténetben találjuk meg a választ: az író 1948-ban elhagyta az országot, és soha többé nem tért vissza. De Krúdy haláláig kedves olvasmány és viszonyítási pont maradt számára.

¹ Szegedy-Maszák Mihály: *Márai Sándor*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1991, 12.

² Fried István: *Márai Sándor Krúdy-naplója*. Forrás, 2002/4.
<http://www.forrasfolyoirat.hu/0204/fried.html>

³ Márai Sándor: *Írók, költők, irodalom*. Budapest, Helikon, 2002, 38.

⁴ Krúdy után pedig a magyar irodalom többször megidézett figurája. Kiss László *Szindbád nem haza megy* címmel jelentetett meg kötetet, mely egyszerre idézi meg a Krúdy- és a Márai-féle hagyományt, valamint Csabai László három detektívregényének (*Szindbád, a detektív; Szindbád Szibériában, Szindbád, a forradalmár*) is Szindbád a főhőse.

⁵ A *pastiche* egy szóval: stílusutánpótlás. Egy másik alkotó módszerének, stílusának aprólékos imitációja.

⁶ Szegedy-Maszák Mihály: *i. m.* 74.

⁷ Balassa Péter: *A kontempláció mint kaland. Márai Sándor Szindbád hazamegy című regényéről*. In: Pomogáts Béla (szerk.): *Márai Sándor. Mennyből az angyal*. Budapest, Nap Kiadó, 2008.

⁸ Lásd: Kovács Ágnes: *Az irodalom mint referencia. Márai Sándor Szindbád hazamegy és Esterházy Péter Esti című regényében*. In: Czetter Ibolya (szerk.): *Mérleg és eszmecsere Márairól*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2013.

⁹ Szegedy-Maszák Mihály: *i. m.* 81.

¹⁰ Angyalosi Gergely: *A pastiche mint interpretáció – Márai Sándor: Szindbád hazamegy = Hungarológiai Közlemények*, 1986/december.

¹¹ *Uo.* 341.

¹² Lásd Czetter Ibolya: *A „szemfényvesztés” regénye = Nyelv- és irodalomtudományi közlemények*, 1994/1. A szerző tanulmányában alaposan elemzi, hogyan utánozza a Márai-mű Krúdy nyelvét, ennek nagyon sok szintjét, alakját különbözteti meg, amelyek közül csupán pár fontosabbat emelünk ki.

¹³ A hivatkozott kiadás: Budapest, Akadémiai Kiadó – Helikon, 1992.

¹⁴ Czetter Ibolya: *i. m.* 11.

¹⁵ Lásd: *uo.*

¹⁶ Dérzy Péter: *A „nagy zabálás” mitológiája. Krúdy gasztronómiai tárgyú műveiről*. Alföld, 2007/9,
<http://epa.oszk.hu/00000/00002/00109/derczy.html>

¹⁷ Fried István: *Krúdy Gyula utolsó étkezése Márai Sándor Szindbád hazamegy című regényében*. It, 2012/2, 201.

¹⁸ Éppen 1939-ben jelent meg a Szekfű Gyula által szerkesztett *Mi a magyar című?* kötet, s a harmincas évek szellemtörténetében nagy népszerűségnek örvendtek a nemzetkarakterológiai elemzések, melyek közül a Prohászka Lajos-féle *Vándor és bujdosó*ban (1936) ábrázolt magyarságkép nincs is olyan messze a Márai-féle Krúdyétól.

¹⁹ Lásd Dérczy Péter: *i. m.*

²⁰ Balassa Péter: *i. m.* 118.

²¹ Akiről még fröccsfajtát is neveztek el: 9 deci bor + 1 deci szóda.

²² Balassa Péter: *i. m.* 116.

Új Forrás 2019/2 – Decski Sarolta: Milyen lehet négy deci?
Márai Sándor: Szindbád hazamegy